МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА НАЦІОНАЛЬНОГО, МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
ТА
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

КРИМІНАЛЬНО ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАДІЙ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Кваліфікаційна робота (проєкт)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконав: здобувач ІІ курсу 10-283 М (з) група
Спеціальності: 262 «Правоохоронна діяльність»
Освітньо-професійної програми «Правоохоронна діяльність»
Заяць Тарас Михайлович
Керівник **д.ю.н., проф. Стратонов В.М.**
Рецензент **д.ю.н., проф. Спіцина Г.О.**

Івано-Франківськ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП…….3

РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАДІЙ ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯ…….....……7

1.1. Поняття, види та стадії вчинення правопорушення…….……..7

1.2. Готування до вчинення правопорушення та його відмежування від виявлення наміру…….……..14

1.3 Замах на кримінальне правопорушення……..……24

1.4 Поняття та ознаки закінченого кримінального правопорушення……...…..29

РОЗДІЛ 2. ДОБРОВІЛЬНА ВІДМОВА ВІД ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ТА ДІЙОВЕ КАЯТТЯ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА……. ..34

2.1. Добровільна відмова від розпочатої злочинної діяльності як підстава, що виключає кримінальну відповідальність. …….34

2.2. Відмежування добровільної відмови від дійового каяття…… ……42

ВИСНОВКИ.. …….48

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……. ..50

ВСТУП

Актуальність теми. Правопорушення (злочин), як в визначено в статті 11 КК України [1], є найбільш небезпечним діянням, яке має складну внутрішню структуру тому залишається в центрі уваги правників. Незважаючи на внесені зміни до кримінального законодавства залишається низка проблемних питань в тому числі розмежувань між «правопорушенням» та «злочином», визначенням нових складів злочинів породжених після повномасштабного вторгнення на територію України.

Оскільки в законі визначено термін «правопорушення» то і ми будемо використовувати даний термін, проте цитуючи авторів все ж паралельно будемо використовувати термін «злочин».

Оскільки «злочин» все ж усталений термін, який можна вжити в двох значеннях, а саме коли всі суспільно небезпечні дії або бездіяльність передбачені кримінальним законом та тягнуть в силу їх суспільної небезпеки покарання [2], з іншого визначається, як закінчений акт. Але законодавець окремо розглядає приготування до вчинення злочину та замах на злочин (ст.ст. 14, 15 КК) [1].

Існують розбіжності не лише у визначенні понять злочину, які наводяться різними науковцями, а також у визначенні причин, з яких окремі злочини не доводяться до кінця.

Правопорушення (злочин) – це складне, динамічне та видозмінене явище, яке має свої складові кваліфікуючі ознаки та стадії його вчинення. Тому чітке визначення саме в законі стадій вчинення злочину, дозволяє коректно застосовувати норми права, що стане запорукою справедливої відповідальності та призначення покарання, і, як наслідок вжиття превентивних заходів щодо протидії злочинним проявам в майбутньому.

У практиці зустрічаються випадки, коли особі не вдається закінчити злочин, виникає тож важливо визначити стадію, на якій правопорушник зупинився, адже від цього залежить кваліфікація діяння [2, с. 94].

В залежності від часу припинення злочинної діяльності, визначають стадії правопорушення, на якій злочинець припинив свої дії, а відтак можемо встановити, свідомо він це зробив, а можливо не довів до кінця вчинення злочину від обставин, які від нього не залежали. Коли не завершено злочинне по причині, які не залежали від волі правопорушника, необхідно встановити на якому етапі злочинна діяльність була перервана [3] і з яких конкретно причин.

Ми погоджуємось з думкою окремих вчених відносно того, шо на будь якій стадії, особа може припинити вчинення протиправних дій, але це повинно здійснюватися з прямим умислом. Не можна здійснювати підготовчі дії до вчинення правопорушення, або вчиняти протиправні дії за відсутності бажання досягти злочинного результату. Наявність усіх стадій або окремих з них залежить від ознак складу злочину розкритих в особливій частині КК України. Стадії правопорушення існують у всіх умисних злочинах з матеріальним складом, це такий висновок який для практиків повинен стати аксіомою.

Як показав попередній аналіз літературних джерел та законодавства, стадіям вчинення злочину приділялась значна увага починаючи ще з 18 століття [4]. Пізніше дане питання досліджували такі вчені, як: А.А. Акопов, Є.В. Благов, Н.Д. Дурманов, Н.В. Лясс, М.І. Панов, А.А. Піонтковський, В.В. Скибицький, В.М. Стратонов, Є.Л. Стрельцов, І.С. Тишкевич, та інші.

Вчені зробили значний внесок з окресленого питання у розвиток теорії кримінального права. Однак, єдності в поглядах так і не було досягнуто, до того ж кримінальне законодавство є динамічним і постійно трансформується у зв'язку з сучасними змінами, які відбулись в Особливій частині КК України. Тому виникає необхідність переглянути проблеми, які стосуються стадій вчинення злочину, їх правової характеристики. Все це дозволяє віднести тему до актуальних, з урахуванням особливостей в період воєнного стану, з урахуванням специфіки стадій вчинення злочину та узагальнені до підходів щодо цієї проблеми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано в контексті наукових досліджень відповідно до Стратегія розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 рр.

(затверджено Постановою загальних борів НАПрН України від 26.03.21 р. від 12-21), тематики науково-дослідної роботи кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності факультету бізнесу і права Херсонського державного університету «Теоретичні та практичні проблеми розвитку окремих галузей права» (номер державної реєстрації – 0124U002381). Тему кваліфікаційної роботи затверджено Вченою радою Херсонського державного університету (наказ №642-Д від 11.11.2024 р.)

Мета і завдання. Метою кваліфікаційної роботи є вивчення теоретичних проблем, які стосуються стадій вчинення злочину.

В межах визначеної мети дослідження постає необхідність виконання ***основних завдань, а саме:***

- охарактеризувати стадії вчинення правопорушення, визначити їх види та значення в процесі призначення покарання або звільнення від кримінальної відповідальності;
- деталізувати та надати характеристику готування до вчинення злочину та відмежувати її від виявлення наміру;
- провести аналіз стадії замах на вчинення правопорушення та його значення;
- надати характеристику правопорушень з формальним та матеріальним складом злочину;
- розмежувати дійове каяття від добровільної відмови завершити злочинні наміри.

Об'єкт дослідження є суспільні відносини, які виникають під час кваліфікації дій особи, яка вчинила правопорушення.

Предметом дослідження є кримінально-правова характеристика стадій злочину.

Методи дослідження. В основу дослідження було покладено групу методів, а саме : *системно-структурний* метод дозволив структурувати роботу, визначити послідовність викладення наукового матеріалу; *історико-правовий* метод дозволив проаналізувати генезу розвитку інституту стадій вчинення злочину в кримінально-

правовій науці; *аналітичний метод* дозволив з'ясувати та конкретизувати зміст понять «стадії» вчинення правопорушення (злочину), «готування» до його вчинення, «замах» та їх фактичний зміст. *Статистичний метод* використовувався для вивчення тенденції слідчо-судової практики. *Порівняльно-правовий* метод дозволив проаналізувати існуючі проблеми в національному законодавстві та порівняти з вирішенням вивчаємих проблем в державах з розвинутою правовою системою. Також було використано конкретні теоретичні положення кримінального права, слідча та судова практика.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження представлені на Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесі». (13-14 листопада 2025 року, Івано-Франківськ).

Публікації. Заєць Т.М. Характеристика стадій вчинення кримінальних правопорушень. Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (ХДУ, 13-14 листопада 2025 р.) / за ред. Мельникової К.В. Івано-Франківськ: ХДУ, 2025. С.530-534. https://doi.org/10.5281/zenodo.17938219

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, що включають шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальна кількість сторінок – 52, обсяг основного тексту – 49 сторінок, список використаних джерел – 3 сторінки (32 найменування).

РОЗДІЛ 1
ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАДІЙ ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯ

1.1. **Поняття, види та стадії вчинення правопорушення**

Правопорушення (злочин), проходить певні стадії від початку його вчинення (з виявлення наміру) до закінчення (настання злочинних наслідків). Правопорушення (злочин), як і будь-який інший вид людської діяльності має соціальну природу та відображається через поведінку та її наслідки. Тобто особа на основі мотиву, частіше з потреб, інтересів або інших направленостей особи, вчиняє ті чи інші дії, або не вчиняє, хоча повинна і могла це зробити (бездіяльність), це явище і є результатом антисуспільної поведінки. Як показує практика. анти-суспільні потреби особистості визначають криміногенну мотивацію, яка спонукає суб'єкт вчиняти правопорушення.

Людина здатна усвідомлено ставити собі певну мету, досягати її, тобто до початку злочинної діяльності особа розуміє вже її кінцевий результат. Таким чином особою визначається спосіб і характер його діяльності, яка дозволяє реалізувати будь яку мету, не є виключенням і злочинний намір.

В інтересах охорони прав і свобод особи, суспільного ладу та правопорядку від суспільно-небезпечних дій завжди виникає необхідність притягнути винних осіб до кримінальної відповідальності не тільки тоді, коли умисне суспільно-небезпечне діяння вже вчинене або, коли воно знаходиться безпосередньо в процесі здійснення, але й тоді, коли лише готується його вчинення. Такі дії є також суспільно-небезпечними і злочинними.

Визначаючи поняття злочину (ст. 11 КК України), складу злочину, як підстави кримінальної відповідальності (ст. 2 КК України) законодавець має на увазі закінчений, тобто завершений злочин. Це ж стосується також всіх редакцій диспозицій статей Особливої частини КК України. Однак нерідко трапляється, що через певні причини, задуманий особою злочин реалізується не до логічного його

завершення. Припустимо, злочинець незаконно придбав пістолет для вбивства, але був затриманий співробітниками поліції. Або ж, придбавши пістолет, він вистрелив у потерпілого з метою вбивства, але промахнувся і потерпілий залишився живий. Тому для суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом, становлять небезпеку не лише закінчені, тобто цілком виконані чи доведені до кінця злочини, але й такі умисні дії, які створюють умови для подальшого вчинення злочину, а також безпосередньо спрямовані на вчинення злочину, але які не призвели до його закінчення через причини, які не залежали від волі винного. Вчиняючи правопорушення злочинець спочатку ставить конкретну мету, формує (визначає) умисел, тобто намір. На даному етапі його дії перебувають поза межами кримінально-правового регулювання. Після обдумування, а іноді врахування всіх «за» і «проти» особа діє з метою досягнення результату. Це можуть бути підготовчі дії, які забезпечують настання задуманого. Якщо наступив бажаний результат, правопорушення вважається завершеним і діяння оцінюється як закінчений злочин. Якщо ж діяння не завершено тоді необхідно встановити на якому етапі (стадії), дана діяльність була перервана.

Термін «стадія злочину» не вживався в законодавстві та не використовувався в ньому, проте в науковій термінології кримінального права ми зустрічаємо характеристику саме етапів (стадій) вчинення злочину. Незважаючи на довгий шлях формування поняття «стадії злочину» існує ряд розбіжностей. Так окремі вчені під стадіями розуміють: «етапи підготовки і вчинення умисного злочину, які розрізняються між собою за характером здійснених дій і моменту припинення злочинної діяльності» [4; 5]. В окремих роботах: «….стадії злочину – це певні етапи в розвитку умисного злочину, які полягають в готуванні до вчинення злочину, в замаху на його вчинення і у вчиненні закінченого злочину» [6]. Зустрічаємо і інші визначення: «..стадії вчинення злочину – це етапи вчинення умисного злочину, які відрізняються за характером дій і ступенем їх суспільної небезпеки» [7]. Існують характеристики поняття «стадій вчинення злочину» які відрізняються від попередніх [9]. Аналізуючи можемо констатувати що всі визначення обґрунтовані

та мають право на використання. Спільною для них є думка, що «вчинення злочину – це етапи, які проходить злочин від початку до кінця».

Ми ж вважаємо, що «*стадії вчинення злочину» – це певна сукупність етапів які мають самостійне юридичне значення, та вчиняються поетапно, від моменту задуму або підготовчих дій, до моменту реалізації злочинного наміру (завершення злочинних дій), а саме до моменту вчинення злочину з формальним складом чи до моменту настання суспільно небезпечних наслідків, які вказані у законі (для матеріальних складів правопорушення).*

Вважаємо також, що дане визначення стадій вчинення злочину, необхідно внести і до кримінального закону незважаючи на те що в кримінальному кодексі визначено: «готування до вчинення злочину», «замах на вчинення злочину» ст. ст. 14, 15 КК України [1], закінчений злочин, відповідальність передбачена законом у ч. 1 ст. 13 КК України [1], а також на неї безпосередньо вказують всі закінчені злочини, склади яких регламентовані статтями Особливої частини КК України. В теорії кримінального права висловлювалися і інші позиції щодо найменування і кількості стадій злочину.

Не всі правопорушення проходять всі три стадії, часто вчиняючи закінчений злочин, особа одразу реалізує свій злочинний намір, в таких випадках питання про стадії може не розглядатись. Іноді особа на етапі готування, або другому замаху, зупиняється через причини, які не залежать від його волі. Якщо вчинено закінчений злочин, в якому послідовно здійснювались готування до нього і замах на нього, то дві перші стадії поглинає третя і відповідальність настає тільки за закінчений злочин, за умови, що ці дії не містять ще й складу іншого закінченого злочину. Аналогічно вирішується питання і тоді, коли мали місце готування і замах: перша стадія поглинається другою.

На думку Стратонова В.М. та Сотули О.С.: «межі між готуванням і замахом можуть бути встановлені лише в конкретному випадку» [2]. Визначення цих меж вони відносили до компетенції судді, а не законодавця, вважаючи, що наперед ці межі зафіксувати неможливо. На їх думку, «…одна і та ж дія чи одні і ті ж дії можуть бути в залежності від обставин і готуванням, і замахом» [2]. Дана позиція

є не зовсім законодавчо-обґрунтованою, оскільки стадії вчинення злочину, які розрізняються між собою, відображають реально існуючі в об'єктивній дійсності. Дії, які по суті є підготовчими, не стануть іншими навіть за наявності інших обставин. В якості прикладу невизначеності, в залежності від обставин меж між готуванням і замахом є виламання правопорушником дверей для вчинення вбивства чи крадіжки. В першому випадку буде готування до вбивства, в другому, при тих же самих діях – замах на крадіжку. Але в кожному випадку різниця між стадіями залежить не від обставин, а від характеру об'єкта злочинного посягання, та від характеру вчинюваних винним суспільно небезпечних дій. Як зазначають вчені: «виламання дверей для вчинення крадіжки завжди буде замахом на крадіжку, за яких би обставин ці дії не були вчинені, а ці самі дії з метою вбивства за будь-яких обставин не стануть замахом на вбивство, а залишаться готуванням» [10]. В такому випадку «готування» та «замах» прийнято об'єднувати поняттям «попередня злочинна діяльність», оскільки вони від початку до закінчення злочину, здійснюються не як самоціль, а як дії для успішного його завершення [10]. Інколи зустрічаємо характеристику яку описують, як незакінчена злочинна діяльність. Основне принципове розмежування правопорушень в залежності від стадій їх вчинення – це поділ на «закінчене» і «незакінчене» правопорушення. Тому і в «Особливій частині кримінального права» відповідальність пов'язується із закінченим правопорушенням.

На нашу думку, заслуговує уваги думки авторів, які вважають, що «можливість настання злочинного результату (замах) і його дійсне настання (закінчений злочин) оцінюються по різному, тому суди нерідко пом'якшують покарання за готування до злочину чи замах на злочин» [14]. Основна відмінність між закінченим і незакінченим злочином полягає в тому, що в закінченому злочині об'єктивна і суб'єктивна сторони злочинного діяння за своїм змістом співпадають, а в не закінченому правопорушенні, умисел тільки частково знаходить своє відображення в зовнішніх діях винного та їх наслідках.

Отже незакінченим правопорушенням при підготовці та його вчиненні відсутня спричинена шкода об'єкту або відсутня небезпека спричинення йому

шкоди. При цьому необхідно зазначити, що така незавершеність є «вимушеною». Наявність в діях особи ознак незакінченого злочину (готування чи замаху) обмежена низкою як суб'єктивних так і об'єктивних ознак. Суб'єктивна сторона складу правопорушення визначається через процес мислення, бажання і волю особи, в якій характеризується об'єктивна поведінка з урахуванням зовнішніх чинників, які можуть безпосередньо впливати на вчинення правопорушення, а об'єктивні ознаки правопорушення характеризуються через мету, мотив, та волевиявлення особи.

З суб'єктивної сторони готування або замах вчиняється тільки з прямим умислом, тобто особа бажає настання передбачуваних нею суспільно небезпечних наслідків. Вчинення правопорушення з непрямим умислом чи з необережності виключає всі стадії разом взяті або навіть окремо взяту [12, с. 234].

Кваліфікуючі дії особи за результатами незакінченої злочинної діяльності необхідно встановлювати вид прямого умислу, який ділиться на *визначений, невизначений, альтернативний, заздалегідь обдуманий, такий, що виник раптово, та афектований.* При визначеному умислі правопорушник ставить конкретну мету, на досягнення якої направляє свої дії, наприклад обман покупців, отримання неправомірної вигоди. Якщо через причини, які не залежали від волі особи, результату не досягнуто, проте завдана інша, менш тяжка шкода, в такому випадку необхідно кваліфікувати дії, як закінчений, але менш тяжкий злочин, або як замах на більш тяжкий злочин, все залежить від слідчої ситуації.

Якщо ж невизначений умисел, то в такому випадку дії особи теж кваліфікуються за наслідками, які фактично настали. В таких випадках попередня злочинна діяльність поглинається складом закінченого злочину. Аналогічно повинно вирішуватись питання і при альтернативному умислі. Дані питання розкрито в постановах Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ де вказано, що вчинення замаху можливо лише з прямим умислом. Так у п. 23 постанови Пленуму Верховного Суду України зазначено: «Суди повинні враховувати, що замах на вбивство може бути вчинено лише з прямим умислом,

коли винний передбачав настання смерті потерпілого і бажав цього, але такі наслідки не настали з незалежних від його волі обставин» [13].

Можемо також констатувати, що наявність стадій знаходиться в прямій залежності від конструкції конкретних складів правопорушень, передбачених нормами Особливої частини КК України. Така стадія, як готування до злочину можлива відносно правопорушень, з матеріальним складом, вчинених шляхом дії чи бездіяльності. Дане твердження поширюється і на стадію «замах на злочин». І тут мова йде про матеріальні склади (наприклад, замах на крадіжку) в обох випадках форма поведінки може бути як активна, так і пасивна (під час замаху на крадіжку особа проникає в квартиру; син з наміром вбити залишає свою матір в безпорадному стані). Відносно правопорушень з формальним складом, де формою поведінки під час вчинення правопорушення є дія, готування до нього можливе, якщо він віднесений законодавцем до тяжких або особливо тяжких злочинів. Теоретично також можна припустити готування до злочину чи замах на злочин з формальним складом, але практично такі випадки не зустрічаємо в судовій практиці, на нашу думку через значну складність їх доказування.

Правопорушення з усіченим складом за своїм кримінально-правовим змістом є попередньою злочинною діяльністю, до них відносимо бандитизм, посягання на життя державного діяча. У таких правопорушень може існувати «стадія готування», проте «стадія замаху» ніколи не існує.

Замах на вчинення правопорушення або готуванні до його вчинення, містять в собі склад злочину, а отже, як і за закінчений злочин наступає кримінальна відповідальність. Тому за «готування» та «замах» наступає відповідальність тож в діях осіб, які вчинили такі дії наявні всі ознаки складу правопорушення. Підстави і межі кримінальної відповідальності за незакінчений злочин ті ж, що і за закінчений, проте в ньому є відмінність від закінченого правопорушення, а саме недоведеність злочинних дій з причин, які не залежали від волі винного ч. 1 ст. 15 КК України [1].

Стадії незакінченої злочинної діяльності тісно пов’язані між собою через те, що вони вчиняються з прямим умислом. Розмежування між видами цієї діяльності

відбувається за рахунок об’єктивної сторони, а саме за змістом дій суб’єкта і наявністю чи відсутністю наслідків. Розмежовувати підготовчі дії від замаху досить складно, але водночас важливо, тому що індивідуалізація відповідальності, згідно із законом, будується на реальному врахуванні всіх конкретних обставин провадження, які свідчать про ступінь підготовленості злочину і виконання злочинних дій. Чим ближче до завершення своїх дій підійшов злочинець, тим більш небезпечна його діяльність. Відповідно більш суворим повинно бути і покарання, яке призначатиме суд

Як показує аналіз, кримінальне законодавство не містить трактувань щодо обов’язкового пом’якшення покарань за готування чи замах, порівняно з покаранням за закінчений злочин. Тому обвинувачення за наявності готування чи замаху, пред’являється за статтею Особливої частини КК України з посиланням на відповідну статтю чи частину статті Загальної частини кодексу, зокрема, на ст. ст. 14 і 15 КК України [1]. Саме це передбачено в ст. 16 КК України [1].

Також при призначенні покарання за незакінчений злочин суд повинен враховувати ступінь тяжкості вчиненого особою діяння, ступінь реалізації злочинного наміру, а також причини, внаслідок яких правопорушення не було завершено (ст. 68 КК України) [1]. Деякі вчені вважають, що «розмір покарання за готування до злочину не повинен перевищувати половини максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК України за закінчений злочин» [5]. Однак це не означає, що за будь-які підготовчі дії, повинно застосовуватись покарання, це має мати місце коли наявні суспільно небезпечні наслідки. Суди порівняно рідко притягують до відповідальності за готування до злочину, також згідно із ч. 2 ст. 14 КК України: «готування до злочину невеликої тяжкості не тягне за собою кримінальної відповідальності» [1].

Попередження або запобігання правопорушенням на підготовчих стадіях або в момент їх вчинення, дозволяє запобігти спричиненню фактичної шкоди охоронюваним законом об’єктам.

1.2. Готування до вчинення правопорушення та його відмежування від виявлення наміру

Згідно ч. 1 ст.14 КК України «….підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення кримінального правопорушення, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення кримінального правопорушення» [1].

Готування до вчинення правопорушення, по факту це підготовчі дії, які вчиняються особою свідомо та направлені на досягнення мети (злочинного результату). У всіх випадках підготовчі дії створюють умови для реалізації злочинних намірів. Проте в теорії права наявні характеристики підготовчих дій до вчинення правопорушення які суттєво відрізняються від підготовчих дій, що направлені на досягнення злочинного результату специфічними способами. Тому дії, направлені для створення умов, які сприяють вчиненню злочину, підготовчі дії в кінцевому випадку, можуть призвести до різних наслідків, а звідси різного результату та різної юридичної оцінки: «…до закінченого злочину; до замаху, коли починаючи безпосереднє вчинення злочину, особа не доводить його з причин, які не залежать від її волі; до припинення підготовчих дій з причин, які не залежать від волі суб'єкта; до припинення злочинної діяльності актом добровільної відмови від вчинення злочину» [11].

На думку Михайленка П.П., Кузнецова В.В., Михайленка В.П., «коли мова йде про відповідальність за готування до вчинення злочину, то мається на увазі третій випадок, тобто, коли ці дії були припинені з причин, незалежних від особи, до того, як ця особа безпосередньо розпочала вчинювати злочин» [21].

Підготовчі дії до вчинення злочину виражаються в зовнішніх проявах поведінки та дій направлених для створення умов вчинення правопорушення, однак, однак не входять в етап вчинення правопорушення. Дані дії залежать від мети, в окремих випадках можуть бути і не шкідливі (наприклад, придбання листівки на якій передбачено написання передсмертної записки), або можуть

включати ознаки іншого протиправного діяння (наприклад, придбання психотропних ліків чи отруйних речовин для вбивства).

Тому, щодо неоднозначності розуміння терміну «готування» можемо констатувати, що такі дії не завжди є початком вчинення правопорушення, на прикладах ми довели, що готування не може бути початком вчинення правопорушення, оскільки злочинні дії не посягають безпосередньо на об'єкт, хоча і створюють необхідні для цього умови.

Ми погоджуємось з думкою Матишевського П.С., Андрушка П.П., Шапченко С. Д., що «основний зміст готування, як стадії вчинення злочину, полягає в умисному, тобто свідомому, цілеспрямованому створенні конкретних умов для вчинення злочину. Умови в широкому розумінні слова є не що інше, як сукупність обставин, які готують і визначають можливість існування явища» [15]. Тому доповнюючи колег Петро Васильович Хряпінський вказує : «Сутність підготовчих дій полягає в тому, що вони є умовами вчинення злочину, містять в собі реальну можливість настання злочинного наслідку, які в процесі дій не реалізується в дійсний злочинний результат через обставини, які не залежать від волі суб'єкта» [17].

Існують і ситуаційні злочини, серед них в основному побутові насильницькі злочини, такі як: хуліганство, опір працівнику поліції. Такі дії виникають раптово, інколи внаслідок девіантної поведінки потерпілих, вчиняються не планово, швидко і без підготовки. А отже в таких випадках стадія готування відсутня, а тому завершитись такі правопорушення на стадії підготовки практично не відбуваються.

Закон не може включити виключний перелік підготовчих дій, а тому містить приблизний їх перелік. Готування до вчинення правопорушення включає наступні ознаки, які прямо передбачені в законі, а саме:

1. Вчинення підготовчих дій (інколи шляхом бездіяльності);
2. Наявний прямий умисел вчинення правопорушення;
3. Перерваність до початку вчинення правопорушення що вказує на відсутність складу злочину;

4. Незавершеність вчинення правопорушення з причин, які не залежали від правопорушника.

Вчиняючи підготовчі дії, правопорушник усвідомлює, що створює умови для вчинення певного злочину і бажає їх створити. При цьому суб'єкт не обмежується лише готуванням до вчинення правопорушення, він вчиняє всі дії, які призводять до закінчення злочинного наміру. Отже, створення умов для завершення злочинного наміру без прямого умислу неможливо. Готування до злочину є одним із двох різновидів незакінченого, перерваного правопорушення.

Зазначені в законі необхідні ознаки готування існують ще ряд інших ознак. Серед дослідників даного питання є Н.Ф. Кузнєцова, Н.В. Маслак які до ознак готування включають: «реальну можливість будь-якого явища які є реальністю об'єктивного світу**.** А отже в кожному конкретному випадку підготовчі дії мають реальну можливість отримати злочинний результат. Якщо ж дії віддалені від вчинення злочину, що вказує на направленість на вчинення певного правопорушення, то робити висновок щодо можливості вчинення правопорушення неможливо. Їх навіть не можна назвати підготовчими. Готування, як будь яка можливість, має значення лише стосовно до того правопорушення, в якому створюються умови його вчинення (можливість – це нереалізована дійсність). Зміст підготовчих дій так як і їх суспільна небезпечність визначаються в першу чергу складами правопорушення визначеного особливою частиною кримінального кодексу, та умовами які створюються для його вчинення. Готування до злочину, як будь яка можливість, по природі двозначне. В підготовчих діях міститься не одна тенденція настання необхідного результату, а дві: настання або ненастання злочинного результату. Підготовчі дії до злочину можуть носять більшу чи меншу можливість для вчинення правопорушення**.** Наприклад, хтось виготовив відмички для відкриття дверей, або хтось відкрив цими ключами двері в будинок. В такому випадку особа яка відкрила двері, створює більшу можливість для вчинення крадіжки, по відношенню до того хто виготовив дублікат ключів. Тому підготовчі дії не є рівнозначними закінченого правопорушення, коли злочинний результат вже став реальністю. Реальна можливість ніколи не може сама по собі, автоматично

перетворитись у дійсність. Дії в процесі готування, які створюють реальну можливість для настання злочинного результату, самі по собі, без дій виконання не можуть спричинити злочинний результат. Пропозиція хабара не призводить до реального давання хабара. Тому, щоб наступив злочинний результат, необхідна діяльність суб'єкта правопорушення» [18].

Стадія готування до злочину, по своїй суті, є діяльнісним процесом суб'єкта, направленого на створення умов для подальшого вчинення злочину. Дані умови за обсягом повинні бути суттєвими і за ступенем суспільної небезпеки досягати того рівня, який охоплений ст. 11 КК України. Тому деякі автори вважають: «фактично вчинені особою діяння можуть розцінюватися як стадія готування до злочину лише в тому випадку, коли вони були спрямовані на вчинення конкретного злочину» [18; 19]. Тому, ми вважаємо, що поряд з передбаченими в законі формами готування до вчинення правопорушення, логічно було б включити такі форми, як мотив, планування вчинення правопорушення, вибір об'єкту та визначення мети його вчинення.

Як визначають науковці Стратонов В.М. Сотула О.С., та П.В. Хряпінський «мотивація злочинної поведінки – це стимули, як зовнішні, так і внутрішні, які зумовлюють прагнення вчинити конкретні суспільно небезпечні діяння» [2; 17]. Такими стимулами можуть бути різні обставини: потреби, плани, проблемні ситуації, та інтереси особи. Вказані стимули породжують мотиви: корисливий, ревнощі, тощо. Проте, слід погодитись з тим, що мотивація не завжди підпадає під ознаки готування. Для того, щоб набути ознак готування, необхідно встановити прояв у конкретних діях поведінки суб'єкта.

Планування вчинення правопорушення визначається метою, включає вибір об'єктів власної діяльності, а також засобів для досягнення поставленої мети. В даному випадку бажане зіставляється з реальною дійсністю, та прогнозуванням складнощів, непередбачуваних, але можливих наслідків. А отже планування суб'єктом злочинного посягання, ставить перед собою певні вимоги, завдання, які обов'язково ним будуть враховуватись, при цьому необхідно враховувати що всього спланувати неможливо, адже може змінюватись обстановка, недійсна

інформація, щодо дій правоохоронних органів і потерпілого; стан стресу, в якому приймається рішення, низький інтелектуальний рівень розвитку окремих осіб, тощо.

Плануючи посягання, особа уже в тій чи іншій мірі визначила мету, за ради якої вчиняються суспільно небезпечні дії, об'єкт, певні засоби для досягнення поставленої мети. Мета досягається, посягаючи на певний об'єкт. При плануванні злочину вибір об'єкту інколи збігається з вибором мети, інколи об'єкт породжує мету. З юридичної точки зору вибір мети та об'єкту не є злочином, оскільки не утворюють складу злочину. Не можна стверджувати, що особа, яка вибрала мету та об'єкт, які хоча б і пов'язані із майбутнім злочином, обов'язково їх втілить в життя. Однак, дуже часто на практиці саме вибором мети і об'єкту безпосередньо розпочинаються активні дії особи, спрямовані на підготовку і вчинення майбутнього злочинного посягання. Тому, на нашу думку, готування до вчинення правопорушення – це окрема стадія вчинення правопорушення, яка включає сукупність мети, форм, мотивації та планування вчинення правопорушення, підшукування, пристосування засобів чи знарядь, усунення перешкод та перепон вчинення правопорушення, підшукування співучасників чи змова осіб для вчинення правопорушення, а також інші умисні дії для вчинення правопорушення.

Отже, підготовчі дії лише створюють умови та реальну можливість для настання злочинного результату, тому призначаючи покарання за підготовку до вчинення правопорушення суд керується ст. 65 КК України враховуючи особливості призначення покарання за незакінчений злочин.

Вважаємо за необхідне відповідно до характеру і змісту вчинених дій здійснювати поділ готування до вчинення правопорушення на три види: *завершене, незавершене* та *невдале готування*. Звісно це питання потребує подальшого обговорення, але теоретично допустиме.

Готуючи вчинення злочину, особа свідомо направляє свою діяльність на конкретно обраний нею об'єкт, бажаючи досягти певного результату. Однак, в деяких випадках, не зважаючи на всі зусилля винного, бажаний ним результат не настає в силу помилки суб'єкта стосовно окремих рис чи елементів об'єкта

злочину, а також знарядь, засобів і способів, використаних для вчинення злочину. Так, здійснюючи підготовчі дії, особа помиляється, наприклад, в суб'єктах суспільного відношення, які можуть бути відсутні в даний час, в конкретно визначеному місці. Це саме може стосуватися і предмету посягання. Винний також може помилятися у відношенні службової чи суспільної діяльності людини. У всіх вказаних випадках, окремим елементам об'єкта властиві в даний час і в даному місці посягання, інші властивості, ніж передбачав винний. Готуючись до вчинення злочину, суб'єкт не знав про дійсні властивості окремих елементів об'єкту посягання, а тому його діяльність отримує зовсім інший розвиток, ніж він очікував. При розгляді питання про помилку особи щодо окремих якостей чи елементів об'єкту посягання необхідно враховувати, що вона може мати як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Помилка об'єктивного характеру полягає в тому, що готування саме по собі і при наявності інших обставин не може призвести до продовження і доведення до кінця розпочатого злочину. Помилка суб'єктивного характеру полягає в тому, що готування не призводить до продовження розпочатого злочину через те, що особа неправильно оцінює ситуацію, яка склалася. Готування може виявитись невдалим і через помилку в процесі пристосування чи підбору знарядь та засобів злочину, способу досягнення злочинного результату тощо. При помилці суб'єктивного характеру особа використовує непридатні знаряддя, засоби і способи, вважаючи, що з допомогою створених нею умов в подальшому можна буде вчинити закінчений злочин, або через свою необізнаність суб'єкт не може правильно оцінити обстановку, хоча і застосовує такі знаряддя, способи і засоби, які в насправді можуть сприяти вчиненню посягання, оскільки є придатними для цього.

Діяльність особи при невдалому готуванні, як і при звичайному є суспільно небезпечною. Це зумовлюється тим, що не тільки її намір направлений на досягнення конкретного результату, але і дії, які вчиняються, переслідують мету створити необхідні для цього умови. Поділ готування на види допоможе визначитись з умовами передбаченими ч. 1 ст. 68 КК України, в якій зазначено: «…при призначенні покарання за незакінчений злочин, судом обов'язково

враховуються характер і ступінь тяжкості вчиненого особою діяння, ступінь здійснення злочинного наміру і причини, внаслідок яких злочин не було доведено до кінця» [1].

Об’єкт злочинного посягання безпосередньо впливає на зміст підготовчих дій, адже шкода об’єкту якому готується завдати особа, дозволить визначити як вплинули на результат підготовчі дії. Вивчивши підготовчі дії відповідно до об’єкту визначимо їх суспільну небезпеку. Виходячи із цього, виконується вимога нового кримінального закону, де передбачено: «….готування до злочину невеликої тяжкості не тягне за собою кримінальної відповідальності» [1].

Характеризуючи суб’єктивну сторону ми визначились, що дії завжди вчиняються з прямим умислом, оскільки є усвідомленими, дії які створюють умови для умисного правопорушення, охоплюються ч. 1 ст. 14 КК України [1]. Суб’єкт правопорушення, підшукуючи або пристосовуючи засоби чи знаряддя, створює умови для подальшого злочинного посягання, усвідомлює суспільну небезпечність своїх дій, передбачає можливість або неминучість вчинення з їх допомогою задуманого нею злочину та бажає його вчинення [2]. Отже створення умов для злочинного посягання без прямого умислу неможливо.

Необхідно враховувати, що при неконкретизованому умислі, або при необережній формі вини шкідливі наслідки правопорушення скоріше є ймовірними а не неминучими.

Ознака перерваності підготовчих дій в ст. 14 КК України не вказана стосовно готування (лише стосовно замаху в ст. 15). Однак, вона чітко слідує з граматичного і логічного тлумачення вище вказаних статей КК України, оскільки готування більш віддалене від настання злочинних результатів, ніж замах. Тому це є суттєвий доказ того, що суб’єкт не вчиняв правопорушення з причин, які не залежали від його волі.

Перерваність підготовчих дій з причин, які не залежали від волі суб’єкта, може мати суб’єктивні ознаки, наприклад, припинення злочинних дій іншими особами, а також об’єктивні коли особа в стані сильного алкогольного чи наркотичного сп’яніння, не змогла вчинити насильницький злочин. До речі інколи

причини які не дозволили повністю довести злочинні дії до кінця, можуть бути обмежені, наприклад при відмові співучасника довести злочин до кінця.

Як показує судова практика, притягнення до кримінальної відповідальності за вчиненні підготовчі дії здійснюється при вчиненні тяжких чи особливо тяжких правопорушень, передбачених в нормах Особливої частини КК України. Оскільки готування до вчинення саме тяжких чи особливо тяжких правопорушень підготовчі дії визначаються суспільно небезпечними. При цьому, суб'єкт готування характеризується такими ж ознаками, як і суб'єкт закінченого злочину а саме : осудна, фізична особа, яка досягла віку з якого настає кримінальна відповідальності.

Узагальнюючи констатуємо, що готування до вчинення правопорушення це окрема, самостійна стадія, де наявні як суб'єктивні так і об'єктивні ознаки, дії за які може наступати кримінальна відповідальність.

Готування до злочину та виявлення наміру – це різні стадії злочинної діяльності, які мають відмінності у кримінально-правовому значенні. Тому необхідно відмежовувати готування до вчинення злочину від виявлення наміру. Готування – це вже певні дії, спрямовані на вчинення правопорушення, які створюють умови для його вчинення, тоді як виявлення наміру – це лише усвідомлення особою бажання вчинити злочин, без вчинення будь-яких дій для його реалізації. Виявлення наміру – це лише усвідомлення особою бажання вчинити злочин, без будь-яких дій. Це не є стадією вчинення злочину і не тягне за собою кримінальної відповідальності. Якщо особа планує викрасти автомобіль і купує інструменти для злому замків, то це готування до злочину. Якщо ж особа лише думає про те, щоб викрасти автомобіль, але нічого для цього не робить, то це виявлення наміру. Оскільки підставою кримінальною відповідальності є «…передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння, яке містить склад злочину» (ст. 2 КК України) [1]. Таке діяння повинно бути небезпечним у своєму зовнішньому прояві, тобто небезпечним для інтересів особи, суспільства чи держави.

В теорії кримінального права не раз виникали проблемні питання щодо стадій вчинення злочину (правопорушення), не обійшли увагою і виявлення наміру. Але слід розуміти, що в даному випадку обговорювався намір проявлений на зовні щодо вчинення певних злочинних дій. Він може бути виражатись як в усній, так і письмовій чи іншій формі.

Серед теоретиків кримінального права завжди виникало цілий ряд дискусій щодо виявлення наміру. Дехто вважав, що виявлення наміру слід віднести до попередньої злочинної діяльності і розглядали його як стадію умисного злочину, яка передувала готуванню, інші – категорично з цим не погоджувалися.

Ми вважаємо, що виявлення наміру назовні не може бути достатнім доказом наявності у суб'єкта дійсного наміру вчинити правопорушення. Слід мати на увазі, що небезпечний і досвідчений злочинець, який справді має намір вчинити злочин, не буде виявляти свій умисел назовні, оскільки він знає, що тим самим ускладнює собі можливість здійснення задуманого злочину і це загрожує йому потрапити на лаву підсудних у разі вчинення злочинних дій. Якщо ж він виявляє свої наміри, то робить це із спеціальною метою, щоб досягнути того чи іншого злочинного результату. Часто буває, що виражається назовні намір, який ще цілком на сформульований, який не має характеру твердої злочинної рішучості. Дуже часто можна спостерігати виявлення наміру в стані збудження чи афекту особи, яка насправді і не думала вчиняти злочин. Ми все ж дотримуємось думки, що реальний злочинний намір суб'єкта можна судити по його злочинній поведінці і лише по його діях. Вважаємо безпідставними думки щодо караності наміру, відповідальність і покарання настає лише відповідно до прямо вказаних кваліфікаційних ознаках в Особливій частині КК України. Прикладом є ст.350 «Погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок» КК України [1]. В даному випадку виявлення наміру, вказана як «Погрозу вбивством, знищенням або пошкодженням майна, чи вчинення насилля щодо службових осіб, щоб припинити їх службову діяльність чи змінити її характеру в інтересах конкретної особи (ст. 350 КК України) [1]. Однак,

криміналісти, які побачили у такій погрозі каране виявлення наміру, самі відчувають помилковість цієї точки зору.

Прикладом можуть бути і інші норми, так особа, яка погрожує працівнику правоохоронного органу ст. 345 КК України, журналісту ст. 345^1 КК України по суті немає наміру виконати погрозу. Однак, дані обставини охоплюється диспозицією норми, а саме : «Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності» [1], в даній нормі не передбачена вимога, де вказано, що у суб'єкта справді був намір вчинити будь-яку із цих дій. Небезпечність вказаних дій полягає у впливі відповідної погрози на психіку потерпілого, у прагненні винного заплутати його, змусити потерпілого змінити внаслідок цього звичний спосіб життя. Отже, в даному випадку карається не «голий» умисел на вчинення правопорушення, не початкова стадія зовнішнього прояву злочинного наміру це ніщо інше, як злочинна діяльність, яка містить ознаки складу окремого, самостійного (і причому закінченого) правопорушення.

Враховуючи вищесказане, а також те, що кримінальне право України визнає готування до вчинення злочину караним виникає необхідність відмежовувати не каране виявлення наміру від караного готування.

Виявлення наміру назовні в словах, письмово, конклюдентними діями не є стадією злочину, оскільки ніяк не сприяє його вчиненню. Готування ж завжди сприяє вчиненню злочину, оскільки створює для нього сприятливі, а іноді вкрай необхідні умови, без яких виконання злочину є неможливим.

Отже, межа між наміром та готуванням визначена особливою частиною КК України. Це межа між словом і ділом, між наміром вчинити правопорушення і діями, які безпосередньо направлені на вчинення суспільно небезпечного діяння. На перший погляд здається все досить просто, коли особа починає вчиняти злочинні дії: перша дія, яка направлена на реалізацію злочинного наміру і буде початком вчинення злочину. Починаючи вчинення даного діяння, особа стає злочинцем. Однак, не всяка дія, а лише зовнішня поведінка може бути визнана

початком вчинення кримінально караного діяння. Не є готуванням обдумування плану вчинення злочинного діяння, навіть якщо суб'єкт розповів про це іншим особам. Суттєво змінюються обставини, якщо особа спільно з декількома співучасниками правопорушення складає план злочинних дій. Злочинними вважаються такі дії як заява про готовність вчинити їх в своїх інтересах, чи в інтересах інших осіб за певну винагороду. Обіцянка не повідомляти про вчинене правопорушення являється не виявленням наміру, а дією, яка сприяє вчиненню правопорушення і розцінюється, як пособництво. До підготовчих дій, а не до виявлення наміру, слід віднести переговори, навіть якщо вони і безуспішні, підбурення співучасників, навіть якщо вони в майбутньому не виконали обіцяних злочинних дій тощо. «Повідомлення іншій особі про наявність злочинного наміру, перестає бути виявленням наміру, якщо воно поєднано із пропозицією взяти участь у вчиненні злочину. Цю дію можна назвати вербуванням співучасників, яке є готуванням до злочину» [15].

Не являється виявленням наміру передбачені Кримінальним кодексом діяння, формою вчинення яких є різноманітні заклики (ч. 2 ст. 109, ст. 110, ст. 436). Такого роду діяння утворюють самостійні посягання на об'єкти кримінально-правової охорони [19].

Таким чином дійшли погоджуємось з думками авторів і констатуємо: «…..формування наміру є поза межами кримінально-правових відносин; виявлення наміру не є стадією вчинення злочину, оскільки не створює умов для досягнення злочинного результату; виявлення наміру не є тотожними поняттями із погрозою вчинити злочин, закликами чи іншими «словесними» злочинами, тому що всі вони передбачені в кримінальному законі, як самостійні склади злочинів».

1.3. **Замах на кримінальне правопорушення**

Згідно з ч. 1 ст. 15 КК України : «Замахом на кримінальне правопорушення є вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу, якщо при цьому

кримінальне правопорушення не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі» [1]. Якщо при готуванні особа лише створює ті чи інші умови для вчинення злочину в майбутньому, то при замаху вона вже безпосередньо вчиняє злочинні дії (хоча і не доводить їх до кінця). Таким чином замах – це початий, але незакінчений злочин. Замах більш небезпечний, ніж готування, тому він карається при вчиненні будь-яких правопорушень, в тому числі і невеликої тяжкості. Для замаху (як і готування) характерним є те, що особа вже частково реалізовує свій злочинний намір на вчинення конкретного правопорушення, але результат не настає з причин, які не залежать від волі винного.

Аналізуючи дане законом визначення можна зробити висновок, що замах характеризується такими ознаками: умисна вина, вчинення дій, які входять в об'єктивну сторону конкретного складу правопорушення. При замаху завжди мають місце дії, якими безпосередньо входять до складу правопорушення. За загальним правилом замах на вчинення злочину – це активна дія правопорушника, направлена на досягнення конкретного результату, проте в кримінальному законі вказано, що замах може бути вчинений і шляхом бездіяльності. Прикладом є ст.117 КК України, типовий приклад: мати з метою позбавлення життя своєї новонародженої дитини не годує її. В даному випадку мати, не вчиняє дій але має конкретний мотив та ціль, які підтверджують її прямий умисел прямого умислу. Але вона може не довести злочин до кінця з причин, які не залежать від її волі. Лікарі чи треті особи годують новонародженого. Недоведеність злочинних дій до кінця це та ознака, яка дозволяє відмежувати замах від закінченого злочину, а також відокремити замах як самостійну стадію.

Характерною особливістю замаху, яка відрізняє його від готування є те, що при замаху об'єкту злочину починає спричинятись реальна шкода, настають шкідливі наслідки, завершення злочинних дій стають реальними. При замаху в діях особи вже містяться ознаки, передбачені законом які характеризуються суспільною небезпекою, які утворюють склад незакінченого злочину: об'єкт, наявність дій, які входять в об'єктивну сторону злочину, наявність умислу, ознаки суб'єкта злочину. Як зазначає В.М. Стратонов : «…..при замаху, на відміну від закінченого злочину,

немає деяких ознак об’єктивної сторони злочину, злочинного наслідку, вказаного у відповідній статті Особливої частини КК України чи повного завершення всіх дій, які утворюють об’єктивну сторону злочину. У зв’язку з цим замах на злочин порівняно з готуванням до злочину, за інших рівних умов, має більший ступінь суспільної небезпеки» [2].

Загальним є визначення, де замах вчиняється лише з прямим умислом (відсутні інші форми), спрямовується безпосередньо на вчинення суспільно-небезпечного діяння, яке передбачено відповідною частиною особливої частини кримінального кодексу. Але, при цьому зазначається, що причини з яких відбувається момент припинення такого діяння настає незалежно від волі правопорушника. Також важливою ознакою є, що злочин не доведено до кінця, але як було зазначено раніше, якщо відповідне діяння щодо кваліфікації замаху передбачено у диспозиції особливої частини Кримінального Кодексу України, то такий замах буде вважатись закінченим саме кримінальним правопорушенням, хоча і без повної реалізації умислу.

Під час вчинення замаху, діяльність правопорушника безпосередньо посягає на відносини або об’єкти які охороняються законом та створює небезпеку. З цього моменту починається вчинення об’єктивної сторони злочину, які передбачені законодавством. При цьому, об’єктивну сторону можна вважати недоведеною до кінця, так як не було реалізовано умисел у повній мірі, і відповідно не було досягнуто необхідної мети такого правопорушення. Під час таких дій винна особа не встигає виконати усі передбачені діяння.

Кваліфікація правопорушень згідно окремих стадій дозволяє розмежовувати дійсно суспільно-небезпечні діяння від не злочинної поведінки. Суспільна небезпечність злочину зростає пропорційно до ступеня реалізації умислу. Глибина вчинення правопорушення наближає злочинця до кінцевої мети. Це також враховується під час призначення покарання.

Таким чином, замах у своїй сутності вбачає невдалу спробу посягання на відносини, або об’єкт охоронюваний законом. Заподіяння шкоди при такому діянні може бути або незначним, або таким що не співпадає з умислом винної особи.

Момент припинення вчинення відповідного кримінального правопорушення не залежить від волі особи. Такі причини можуть бути доволі різними, як опір потерпілої особи, так і безпосереднє затримання правопорушника. Під час виявлення такого замаху необхідно вказувати відповідні причини, з яких правопорушення не було доведено до кінця.

Відповідно до ознак вчинення замаху, важливим є його розмежування з відповідальністю за добровільну відмову від вчинення кримінального правопорушення. Законодавець відносить ці питання у окремі статті. Під час кваліфікації замаху не має подвійності визначення, адже реалізація умислу винної особи припиняється лише з причин, які не залежать від її волі.

Виявлення умислу буде грати важливу роль, адже треба розуміти з якою метою, і настання яких наслідків бажала винна особа. Це нерозривно пов'язане з виявленням добровільної відмови. Тобто, під час вчинення кримінального правопорушення, якщо не було виявлено необхідні ознаки щодо умисності, треба виходити з фактичних наслідків, які настали, відповідних обтяжуючих обставин, чи було застосоване фізичне насильство. Законодавцем здійснюється поділ замаху на закінчений та незакінчений, відповідно у частині другій та третій статті 15 основної частини Кримінального Кодексу України. Вид замаху встановлюється відповідно до ставлення правопорушника до ступені реалізації діяння. Це проявляється у його особистих намірах та меті, ч.2 ст. 15 КК України встановлює: «замах на злочин є закінченим, якщо особа виконала усі дії, які вважала необхідними для доведення злочину до кінця, але злочин не було закінчено з причин, які не залежали від її волі» [1]. В даному визначенні важливе правильне розуміння розмежування цих двох видів. Закінчений замах відображає повністю невдалу спробу вчинення діяння. Тобто, особа задля реалізації умислу виконує усі дії передбачені для досягнення мети, але незалежно від її волі правопорушення припиняється. Наприклад особа здійснює постріл але не попадає тож в даному випадку особа здійснила всі необхідні дії, які повинні були призвести до настання певних наслідків. Це необхідні умови, щодо визнання замаху закінченим. Існує

певна думка, що для розмежування закінченого та незакінченого замаху, слід використовувати критерій виконання об'єктивної сторони злочину [24, с.195].

Інший поділ наводиться теоретиками кримінального права в залежності від об'єкта на яке здійснюється посягання. Такі правопорушення можна поділити на замах на злочин та непридатний замах [24, с.196].

Непридатний замах у свою чергу поділяється на:

1) Замах на непридатний об'єкт.

2) Замах із непридатними засобами.

Замах на непридатний об'єкт, може бути як закінченим, так і незакінченим, важливим тут є або відсутність об'єкту, або відсутність його властивостей. Це зумовлює неможливість вчинення правопорушення до кінця. Намір особи може бути хибний, наприклад коли вона має уяву про велику кількість грошей у сейфі, але насправді він порожній.

Замах із непридатними засобами виникає тоді «коли особа використовує засоби для вчинення злочину, з якими неможливе його завершення. Такі засоби можуть бути непридатними для заподіяння шкоди, при цьому як абсолютно так і відносно. Тобто, якщо людина помилково сприймає як отруту певну речовину, то такий замах буде вважатись з непридатними засобами» [24, с.196].

Вчинення непридатного замаху може впливати на кваліфікацію відповідного правопорушення, створюючи умови пом'якшення покарання відповідно до диспозиції ч. 2 ст. 11 КК України де вказано: «2. Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі» [1].

Важливим є розмежування причин, з яких замах стає закінченим чи незакінченим. При закінченому замаху, наслідки могли б настати, так як правопорушник виконує усі передбачені дії. Незакінчений наслідок цього не передбачає.

За своєю сутністю, замах є формальним злочином. Відповідальність настає саме з моменту вчинення такого замаху. Подальша кваліфікація залежить від предмету посягання і настання суспільно-небезпечних наслідків.

Важливою ознакою щодо розмежування замаху з іншими стадіями є його наближеність до настання суспільно-небезпечних наслідків. Під час виконання замаху, вже відбувається безпосередній перехід до реалізації умислу, і таким чином підвищується суспільна-небезпечність такого діяння. Наприклад, при готуванні створюється лише необхідні умови для вчинення відповідного діяння, а подальше настання наслідків вимагає виконання активних дій. Таким чином, у порівнянні з іншими стадіями кримінального правопорушення, замах має більшу тяжкість, більший рівень суспільної небезпеки зумовлений наближеністю до вчинення закінченого правопорушення.

1.4 Поняття та ознаки закінченого кримінального правопорушення

Базове поняття закінченого кримінального правопорушення надає законодавець відповідно у Кримінальному Кодексі України, а саме у статті тринадцятій частині першій: «Закінченим кримінальним правопорушенням визнається діяння, яке містить усі ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу» [1, ст.13 ч.2].

Проводячи аналіз даного визначення слід зазначити, що законодавець робить наголос саме на наявності усіх ознак складу кримінального правопорушення, як для визначення його закінченим. Це зумовлено певною специфікою здійснення кримінальних правопорушень, адже говорячи про стадії вчинення цілком логічно було б розуміти поняття закінченого кримінального правопорушення, як кінцеву стадію вчинення злочину. На нашу думку, це поняття одночасно охоплює собою закінчене кримінальне правопорушення, як кінцеву стадію вчинення правопорушення, коли воно містить склад кримінального правопорушення, та особою було реалізовано умисел, при цьому це може стосуватись вчинення

непродовжуваного у часі злочину, коли по суті відсутні усі інші елементи у конструкції стадій кримінального правопорушення. Але це наша думка, яка не перетинається з тим визначенням яке дає законодавець, так і тими позиціями що надають науковці.

Визначення злочину (як законодавче, так і доктринальне) вказує на юридичні та соціальні ознаки, які властиві будь-якому злочину. Згідно з ч. 1 ст. 11 КК України до цих ознак належать: «суспільна небезпечність, кримінальна протиправність, винність та караність» [1]. Саме ці ознаки дозволяють відмежувати злочинне діяння від інших правопорушень та діянь, які не являються злочинними.

Дмитрук М.М. займає доволі радикальну позицію з питання виокремлення такого явища як закінчений злочин в окрему стадію вчинення кримінального правопорушення. Його думка полягає у тому, що таке трактування цього поняття суперечить як законодавству, так і законам логіки. Він наводить доволі вагомі аргументи: «Правильним буде визначати закінчений та незакінчений злочин видами, а лише один із видів, зокрема незакінчений злочин, поділяється на стадії готування або замаху. Так зазначено у тексті Кримінального Кодексу України, а тому інакші визначення суперечать положенню Кримінального Кодексу» [25, с.117]. Цікавим є перетин закінченого злочину і наприклад замаху, так як за Кримінальним Кодексом України, замах визнається законодавцем як незакінчене правопорушення, яке має відповідну кваліфікацію та санкцію. При цьому, розглядаючи поняття закінченого злочину, замах або готування може підходити під визначення закінченого злочину, оскільки містить склад кримінального правопорушення визначеного особливою частиною Кримінального Кодексу, у якому наявні відповідні кваліфікації замаху. [25, с.116]. На нашу думку, з точки зору законодавства, Дмитрук М.М. наводить вагомі аргументи і таке виокремлення закінченого злочину є правильним, але з точки зору теорії кримінального права, і у межах розгляду стадій вчинення кримінального правопорушення, закінчений злочин у конструкції, яка містить усі стадії попередньої злочинності може виділятись як результат.

Прикладом закінченого кримінального правопорушення буде будь-яка диспозиція статті особливої частини Кримінального Кодексу України, так як у визначенні передбаченим законодавством наведено саме діяння, яке містить у собі ознаки кримінального правопорушення [25, с.117].

Уваги потребує розгляд кожного складу окремих правопорушень, адже це важливо з боку настання наслідків, і тоді вже можна визначити матеріальний, формальний чи усічений склад має відповідна кваліфікація. Таке визначення буде мати зв'язок з визначеними законодавцем «ознаками складу» кримінального правопорушення викладеними у диспозиції відповідної статті.

Під «складом злочину» у теорії кримінального права розуміється сукупність встановлених кримінальним законом об'єктивних та суб'єктивних ознак, котрі характеризують суспільно небезпечне діяння як конкретний злочин.

На думку М. И. Бажанова, Ю. В. Бауліна, В. И. Борис визначено : «поняття складу злочину не зводиться лише до опису в кримінальному законі характерних ознак; ця конструкція відтворює (моделює) в кримінальному праві поєднання певної поведінки з іншими обставинами (юридичними фактами), і тільки таке поєднання надає поведінці характеру злочину певного виду. Поняття складу злочину утворюють чотири групи ознак, що називаються у теорії кримінального права елементами складу злочину: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона та суб'єкт» [16]. Згідно до визначення «об'єкт злочину – це ті суспільні відносини, соціальні цінності та блага, яким злочинними посяганнями завдається чи може бути завдана шкода» [20]. А от «об'єктивна сторона – це сукупність суттєвих, достатніх і необхідних ознак, які характеризують суспільно небезпечне посягання ззовні» [23]. При цьому : «суб'єктивна сторона – це сукупність ознак, необхідних і достатніх для юридично значимої характеристики психічного ставлення суб'єкта до вчиненого ним злочину і наслідків, що настали, тобто для офіційного визнання того, що дане діяння було вчинено особою умисно чи з необережності» [24]. Згідно до кримінального кодексу : «суб'єкт злочину – фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність» (ч. 1 ст. 18 КК України) [1].

Саме за змістом ознак, та елементів, ми в процесі кваліфікації дії відрізняємо одну подію від іншої. Наявність закінченого злочину, як вже зазначали, визначається передусім об'єктивною та суб'єктивною сторонами, тобто відповідно злочинного наміру досягається результат.

Ознаки складу злочину поділяються на дві групи: необхідні (обов'язкові) та факультативні (необов'язкові). Необхідними ознаками є ті ознаки, без яких склад злочину відсутній, дані ознаки наявні в кожному складі правопорушення., наприклад, вина та осудність особи, яка вчинила дії заборонені кримінальним законом. Поряд з обов'язковими ознаками можуть існувати і факультативні тобто ті, які є обов'язковими для одних складів правопорушення і не обов'язковими для інших. Наприклад, заволодіння майном в процесі крадіжки або розкрадання шляхом зловживання владою є обов'язковою ознакою не лише заволодіння таким майном але і розпоряджатись ним, а от заволодіння майном під час пограбування чи розбою заволодіння майном відноситься до факультативної ознаки. Отже кримінальне правопорушення може бути з матеріальним, формальним, або усіченим складом. Таке розмежування є стандартним в теорії кримінального права, незважаючи на те, що офіційно не визнане законодавством. Злочини з матеріальним складом передбачають настання суспільно-небезпечних наслідків, і саме з моменту настання таких наслідків настає відповідальність, прикладом такого правопорушення є вбивство. Встановлюючи склад правопорушення встановити мотив, та зв'язок між діями. Те ж вбивство не буде кваліфікуватись як таке, якщо наприклад особа здійснила постріл, але потерпілий залишиться живий. Такий злочин можна буде кваліфікувати як замах [6].

Злочини з усіченим складом мають більш вагому суспільну небезпечність, тому в Кримінальному Кодексі України передбачені відповідні кваліфікації щодо замаху або готування. Для таких злочинів неважливе настання суспільно-небезпечних наслідків. В момент закінчення такого злочину буде враховуватись відповідна стадія для вже подальшої кваліфікації. Як приклад, при кваліфікації діяння по статті 129 Кримінального Кодексу України «Погроза вбивством», таке

правопорушення буде вважатись закінченим з моменту передачі цієї погрози потерпілому [12, с.94].

На спрямованість умислу винного, як на підставу кримінальної відповідальності вказується, зокрема, у п.13 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 березня 1993 р. №2 [28] із змінами, внесеними постановою Пленуму Верховного Суду України від 13 січня 1995 р. № 3 «Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі». «Відповідальність за втечу з місця позбавлення волі або з-під варти особи, яка відбуває покарання чи перебуває в безпосередньому ув'язненні, настає лише за наявності прямого умислу на втечу і незалежно від мотивів залишення місця позбавлення волі. Така втеча є закінченим складом злочину з моменту умисного незаконного залишення засудженим або особою, яка перебуває під вартою, місця позбавлення волі» [29, с. 76].

Можна вважати, що закінченим є правопорушення, де завдяки об'єктивній стороні дії особи обумовлені її суб'єктивними прагненнями. Проте визнання закінченими або незакінченим кримінально карані дії залежать не лише від змісту умислу винного і ступеня його реалізації, але і від особливостей конкретної норми кримінального кодексу, яка утворює склад правопорушення. Тому для встановлення завершеності правопорушення в кожному випадку необхідно встановити момент його закінчення. Він залежить від опису його ознак в особливій частині кримінального кодексу України.

Отже, закінченим правопорушення вважається правопорушення де спричинено певну шкоду об'єкту, в інших випадках коли вчинення певних дій направлені на спричинення шкоди об'єкту, які ставлять його у небезпеку, а в окремих випадках вчиненні дії створюють умови для спричинення шкоди об'єкту.

РОЗДІЛ 2
ДОБРОВІЛЬНА ВІДМОВА ВІД ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ТА ДІЙОВЕ КАЯТТЯ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

2.1. Добровільна відмова від розпочатої злочинної діяльності як підстава, що виключає кримінальну відповідальність

Аналіз показав, що готування до злочину і замах на нього не досягають стадії закінченого злочину з причин, які не залежать від волі винного. Разом з тим у деяких випадках особа, яка розпочала злочинну діяльність і мала можливість його завершити, сама вирішує відмовитися від закінчення злочинних дій. Закон стимулює особу до добровільного залишення злочину, гарантуючи повне звільнення від кримінальної відповідальності або зменшення її обсягу. Так у ч.1 ст. 17 КК України вказано: «Добровільною відмовою є остаточне припинення особою за своєю волею готування до кримінального правопорушення або замаху на кримінальне правопорушення, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення кримінального правопорушення до кінця» [1].

Це підтверджує, той факт що в демократичній державі дотримуються принципів гуманізму держави в реалізації її політики.

Добровільна відмова забезпечує повну або часткову втрату особою суспільної небезпечності. Виникають три види альтернативних чи сукупних правових наслідків, а саме:

а) особа в повному обсязі звільняється від кримінальної відповідальності за добровільну відмову від готування до правопорушення чи припиняється здійснення замаху на нього;

б) особа несе відповідальність лише за окреме закінчене правопорушення, яке виникло під час підготовки до добровільно не завершеного правопорушення;

в) обсяг відповідальності зменшується, якщо добровільно не завершений замах завдав шкоди іншому об’єкту, який охороняється законом, при цьому вчиняється інше закінчене правопорушення.

Аналіз ст. 17 КК України, дозволяє виділити наступні ознаки добровільної відмови: остаточне припинення особою готування або замаху на злочин; відмова від вчинення правопорушення здійснюється лише з волі особи; особа усвідомлює можливість доведення кримінального правопорушення до кінця.

Остаточне припинення, розуміється як дія безпосередньої відмови від продовження реалізації умислу для доведення правопорушення до кінця. Це актуально як для відмови вчинення правопорушення безпосередньо, так і у перспективі. Якщо утворюється певний проміжок часу, коли суб'єкт тимчасово відмовляється від вчинення правопорушення, проте існує небезпека для його продовження в такому випадку такі дії не можуть вважатись відмовою [22]. Саме така ознака розкриває, що припинення вчинення правопорушення повинно бути остаточним, коли особа у повній мірі, добровільно, незалежно від інших обставин, відмовляється від свого злочинного наміру. Наприклад, особа намагається вчинити проникнення до квартири, але наявний інструмент не дає змоги цього зробити, особа тимчасово припиняє свої дії з наміром пошуку необхідного інструменту. Такі дії не можуть вважатись добровільною відмовою. Злочинні дії повинні припинитися остаточно.

Згідно з ч. 2 ст. 17 КК України, особа, яка добровільно відмовилися від доведення правопорушення до кінця, підлягає кримінальній відповідальності лише в тому разі, коли фактично вчинене нею діяння містить склад іншого правопорушення. Таке визначення в законодавстві не зовсім зрозуміло для пересічного громадянина. Це не дозволяє особі усвідомити що припинення нею дій може і повинно забезпечувати звільнення його від відповідальності і караності. Тому доцільніше внести зміни до КК України і викласти норму в наступній редакції : «добровільна відмова від доведення злочину до кінця є підставою для звільнення особи від кримінального переслідування, але за умови, що фактично вчинені дії особи не містять в собі складу іншого закінченого правопорушення». Таким чином, добровільна відмова від доведення правопорушення до логічного завершення буде підставою, яка виключатиме кримінальну відповідальність суб'єкта.

В кримінальному законодавстві 1960 року взагалі не передбачалось звільнення від відповідальності за умови добровільної відмови від доведеного злочину до кінця. Лише в новому законі 2001 року такий недолік було усунуто. Проте ч. 1 ст. 17 потрібно було б викласти в такій редакції: «добровільна відмова від вчинення правопорушення – це фактичне, дійсне, повне, своєчасне та безповоротне припинення особою підготовчих дій чи вчинення злочинних дій за умови наявної можливості їх доведення до завершення». Отже, суть добровільної відмови полягає в тому, що особа, яка розпочала злочинні дії, за власним бажанням не доводить їх до кінця, хоча й має таку можливість

Відмова від вчинення правопорушення вважається добровільною, якщо вона характеризується сукупністю об'єктивних і суб'єктивних ознак. Добровільна відмова повинна мати об'єктивні ознаки, тобто дії повинні бути фактичними, дійсними та повними. Що ж до суб'єктивних ознак, то вони мають бути добровільними, самостійними, остаточними.

Відмову слід вважати повною, якщо фактично вчинені дії не містять складу іншого злочину. Наприклад, не можна визнати повною відмовою від вчинення правопорушення дії особи, яка придбала зброю, з метою позбавлення життя іншу людину, але відмовилась вчиняти вбивство, залишивши зброю у себе. В даному випадку особа буде нести відповідальність лише за незаконне придбання і зберігання вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263 КК України).

Своєчасність відмови визначається коли особа припиняє дії до того моменту, з якого почате правопорушення вже буде вважатись закінченим. Відмова являтиметься добровільною, в тому випадку, коли особа за власним бажанням та рішенням, усвідомлюючи можливість завершити розпочаті злочинні дії, все ж припиняє їх і маючи можливість не доводить їх до кінця.

Разом з тим, якщо особа відмовляється від продовження вчинення правопорушення, в зв'язку з різного роду перешкодами, які ускладнюють його вчинення чи роблять його вчинення неможливим, тоді добровільна відмова відсутня. В даному випадку відмова є вимушеною, адже вона зумовлена неможливістю довести правопорушення до кінця. Наприклад, особа намагається

відчинити сейф, але він має складні запорні конструкції, тому особа технічно не в змозі виконати заплановане.

Для того, щоб вважати відмову від вчинення правопорушення не добровільним, а вимушеним не вимагається наявності такої обставини, коли перешкода, яка виникла не дозволяє довести його до кінця. Достатньо того, щоб вона значно ускладнила його вчинення. Відмова буде вважатись вимушеною і у випадках, коли хто-небудь завадив суб'єкту злочинних дій, довести злочинні дії до кінця.

Якщо особа під час вчинення правопорушення дізнається про те, що їй загрожує реальна небезпека бути затриманою на місці вчинення правопорушення (спрацювала автономна сигналізація) і тому він відмовляється від доведення свого наміру до кінця, в такому випадку добровільна відмова відсутня. Про те, якщо особа відмовляється від подальших дій лише через страх бути покараною, то відмова в даному випадку визнається добровільною.

За загальним правилом, добровільність це одна із ознак відмови, вона частково проявляється тоді, коли особа самостійно приймає рішення про добровільну відмову. Однак, це не є обов'язковим для наявності добровільної відмови, оскільки можуть бути зовнішні обставини, які стимулюють особу до відмови доведення дії до кінця. Наприклад, якщо «особу, яка готується до вбивства, вмовляють близькі її люди, але робиться це без будь-яких погроз, ставлячи особу в безвихідне становище, тобто із збереженням за цією особою можливості проявити свою добру волю, самій прийняти кінцеве рішення, то відмову (якщо вона справді буде) слід визнавати добровільною» [22].

Наступна ознака це остаточність. Остаточність відмови передбачає, що особа припиняє розпочаті злочинні дії цілком і остаточно, а не на певний час. Не можна вважати відмовою від закінчення правопорушення дії призупинені в конкретний момент та в конкретній ситуації, з метою кращої підготовки до його вчинення (підбір співучасників, пристосування засобів, створення умов тощо).

Відмова від повторного замаху не є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, вона може бути лише врахована судом при призначенні покарання.

Відмова визнається безповоротною тоді, коли вона характеризується бажанням припинити розпочаті злочинні дії.

Мотиви при добровільній відмові можуть бути різними, це і страх бути покараним, жалість до потерпілого, незначна цінність майна, тощо.

В науковій літературі була висловлена думка, що в деяких випадках мотиви відмови не можуть прийматися судом не тільки в якості добровільної відмови, але навіть в якості помякшуючої обставини. Дане твердження є сумнівним, адже в законі не вказано, що добровільна відмова має місце тільки при наявності певних мотивів. Відсутність такої вказівки свідчить про те, що для законодавця не має значення, якими мотивами керувалася особа, відмовляючись від вчинення правопорушення. Важливим є те, що в кінцевому результаті всі вони спонукають до відмови від вчинення правопорушення.

Рівність перед законом наявних мотивів, внаслідок яких той чи інший суб'єкт відмовляється від злочинної діяльності не означає, що дослідження в під час досудового розслідування або розгляду справи в суді не є обов'язковим. Навпаки, потреба дослідження мотивів відмови від доведення злочинних дій до кінця дозволить визначити чи справді відмова була добровільною і остаточною, тому, що аналіз мотивів і зовнішніх інтересів, які впливають на їх формування дозволяють розмежувати добровільну відмову від вимушеної.

На думку великої кількості вчених правників єдиною підставою, яка виключає кримінальну відповідальність внаслідок добровільної відмови є відсутність в діях особи складу злочину. На нашу думку, саме цей погляд є логічним. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця виражається в свідомому акті, направленому на припинення злочинної діяльності. Тобто, цей факт свідчить про те, що тут втрачається умисел на вчинення правопорушення, а отже втрачається суспільна небезпека діяння.

Поведінку особи у випадку добровільної відмови від продовження і доведення до кінця злочинної діяльності необхідно розглядати як єдиний акт особи, як одне явище, а не механічну суму готування, замаху і добровільної відмови. Не лише вчинення особою дій, але і сама особа перестає бути суспільно небезпечною, її дії втрачають характер готування та замаху, діяльність суб'єкта втрачає характер незакінченого правопорушення.

Добровільна відмова пов'язана з стадій вчинення правопорушення. Тому важливо на якій стадії злочинної діяльності може мати місце добровільної відмови. Зазначимо, що добровільна відмова від вчинення правопорушення можлива лише до моменту його закінчення. На стадії готування відмова можлива завжди. При цьому вона може виражатись як в активній формі (знищення знарядь чи засобів вчинення злочину), так і в пасивній формі поведінки (особа утримується від наступних дій щодо доведення злочину до кінця).

Добровільна відмова на стадії готування виражається, як правило, у формі бездіяльності, тобто особа під час підготовки, чи в момент вчинення відмовляється від дій, безпосередньо спрямованих на вчинення правопорушення. В тих випадках, коли закінчений злочин вчиняється шляхом бездіяльності, добровільна відмова на стадії готування повинна бути виражена у формі дії (повернення (явка), осіб які пішли в СЗЧ до військової частини, навіть не до тої в якій проходив службу).

Добровільна відмова може бути також на стадії замаху на вчинення правопорушення. При цьому так, як і на стадії готування до злочину, в одних випадках для наявності добровільної відмови достатньо припинення розпочатих злочинних дій (пасивна форма відмови), а в інших випадках характер вже виконаного посягання вимагає від суб'єкта злочинного посягання лише активних дій для відвернення вчинення протиправних дій. Вирішальну роль для визначення форм відмови від замаху при цьому відіграє вид замаху.

Можливість добровільної відмови не викликає сумнівів у більшості практиків. В тих випадках, коли особа не виконала ще всіх дій, які вона вважала необхідними для вчинення правопорушення, добровільна відмова переважно проявляється в утриманні від подальших дій. Пленум Верховного Суду України у

п. 15 постанови № 5 від 29 червня 1990 р. «Про виконання судами законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду з питань судового розгляду кримінальних справ і постановлення вироку» звернув увагу на те, що : «в разі визнання підсудного винним у замаху на вчинення злочину у вироку необхідно вказати причини, з яких злочин не було доведено до кінця» [30]. Так як і під час готування добровільна відмова при незакінченому замаху в основному має форму пасивної поведінки.

Що ж стосується добровільної відмови при закінченому замаху, тобто після того, коли виконані всі дії, які особа вважала необхідними для вчинення злочинного наміру, то це питання не отримало однозначного вирішення. Дехто вважає, що добровільна відмова при закінченому замаху неможлива. Ми підтримуємо іншу точку зору, а саме при закінченому замаху добровільна відмова можлива але в тих випадках, коли особа ще контролює подальший хід подій, коли вона ще здатна не допустити закінчення злочинних дій.

Ми зустрічали думки, відносно того, що добровільна відмова можлива лише тоді, коли між вчиненими діями і суспільно небезпечними наслідками існує більш чи менш значний проміжок часу. Ми вважаємо це судження не зовсім точним. Наявність вищевказаного розриву в часі може мати місце, але не обов'язково, щоб цей період часу був значним. Особа, яка зробила все, що вона вважала необхідним для вчинення злочину, може зразу після його вчинення вчинити дії, здатні відвернути злочинний результат, що свідчитиме про її добровільну відмову від вчинення, а саме головне отримання злочинних наслідків. Тому «основним фактором, який визначає можливість відмови при закінченому замаху є не фактор «резервного» часу, а збереження особою контролю за подальшим ходом подій» [22].

На відміну від незакінченого виду замаху при закінченому замаху дії особи, яка вирішила добровільно відмовитись від подальшого вчинення злочинних дій, дії суб'єкта правопорушення завжди носять активний характер. Якщо особа не може усунути ті зміни в об'єктивному світі і відновити початкове положення об'єкта, тоді можливість добровільної відмови виключається.

Значною специфікою при призначенні покарання характеризується відмова співучасників. При співучасті у вузькому значенні добровільна відмова може мати місце будь-якого співучасника. Зважаючи на ту роль, яку виконує кожний співучасник при вчиненні правопорушення, форми добровільної відмови будуть різні. Оскільки добровільна відмова має суто індивідуальний характер тому від відповідальності звільняється тільки та особа, яка добровільно відмовилась від вчинення злочинних дій. «Безумовно, якщо добровільна відмова виконавця є результатом впливу на нього зі сторони підбурювача, організатора чи пособника, то добровільна відмова буде і у них» [22].

Якщо ж виконавець добровільно відмовився від вчинення злочину незалежно і навіть наперекір волі інших співучасників, які зробили все від них залежне, щоб він вчинив дії внаслідок яких наступив злочинний результат, то мови про добровільну відмову зі сторони інших співучасників бути не може. Якщо ж «організатор чи підбурювач знешкодили в свідомості виконавця, викликані ними мотиви і тим самим перервати причинний зв'язок, який повинен був привести до настання шкідливих наслідків, то в наявності добровільна відмова співучасників» [22]. При цьому такі особи можуть бути не покараними, якщо ж внаслідок їх дії не вдалось відвернути настання злочинного результату тоді залишати їх потрібно притягувати до відповідальності.

При добровільній відмові виконавця і при відсутності такої зі сторони інших співучасників останні несуть відповідальність відповідно до ч. 1 ст. 31 КК України, не за співучасть у правопорушенні, а за готування до злочину (невдала організаторська діяльність, невдале підбурювання чи пособництво) або за замах на злочин [1]. «При добровільній відмові одного з виконавців, коли їх декілька, відповідальність співучасників настає або за замах, або за закінчений злочин (якщо інші виконавці не відмовились від злочину)» [22].

Слід відмітити, що особливою формою добровільної відмови, спільної для організатора, підбурювача і пособника, є їх повідомлення правоохоронним органам про злочин, який готується або вчиняється. Необхідно, щоб це повідомлення було

зроблено вчасно, тобто, щоб у відповідних органів була можливість відвернути його вчинення.

Вважаємо за доцільне ще раз зазначити, що особа, в діях якої має місце добровільна відмова від вчинення злочину, притягується до кримінальної відповідальності лише у випадку, коли в діях цієї особи фактично міститься склад іншого закінченого злочину. Виходячи із цього дії особи, які містять в собі ознаки закінченого злочину, утвореного готуванням до добровільно залишеного злочину, доцільно було б вважати обставиною, що пом'якшує відповідальність особи.

2.2. Відмежування добровільної відмови від дійового каяття

На нашу думку, *дійове каяття, це комплекс об'єктивних і суб'єктивних ознак позитивної після злочинної поведінки*, *це різновид правової поведінки*.

Суб'єктом дійового каяття, є особа, а саме безпосередній виконавець злочинного діяння чи один із співучасників, яка відвертає настання шкідливих наслідків злочинного посягання чи іншим способом їх усуває. Таким суб'єктом правопорушення може виступати лише фізична, осудна особа, яка досягла віку з якого настає відповідальність, яка фактично вчинила злочинне діяння. Відповідно до вимог закону дійове каяття, повинно мати місце суто з боку особи яка вчинила правопорушення в крайньому випадку, відбуватися при активній її участі. Якщо ж правопорушник доручає виконання необхідних дій іншій особі, а сам при цьому нічого не робить або недостатньо сприяє усуненню наслідків, він не відповідає ознакам суб'єкту дійового каяття. Як показує практика, досить часто шкоду, спричинену правопорушенням, відшкодовують треті особи (родичі, батьки, знайомі). В процесі правової оцінки подібних фактів необхідно встановлювати відношення самого суб'єкта правопорушення до відшкодування шкоди та збитків.

Підсумовуючи констатуємо, що суб'єкт дійового каяття – це фізична особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності, одноособово або спільно з співучасниками вчинили правопорушення, особисто, а в окремих випадках за допомогою третіх осіб, вживають заходів та вчиняють дії для відвернення шкідливих наслідків правопорушення.

Самостійним елементом поведінки у вигляді дійового каяття є суб’єктивна сторона. В цілому під нею розуміється внутрішній зміст проступку людини, який включає в себе психічне ставлення особи до вчиненого.

Один із ключових аспектів, що характеризують суб'єктивну сторону, є формою психічного ставлення особи до своїх дій і їхніх наслідків. У випадку дійового каяття це ставлення проявляється так: суб’єкт усвідомлює характер дії дій і прагне, щоб вони сприяли запобіганню злочинного результату або «вирівнюванню» негативних наслідків, які вже настали.

До важливих ознак суб'єктивної сторони дійового каяття належать мотиви, які спонукають до здійснення відповідних дій. Діапазон мотивів досить широкий — це каяття, співчуття потерпілому, жалощі його родичам, сором перед перед людьми, совість).

Часто як мотив дійового каяття позитивно виступає страх перед покаранням і бажання винного своїми вчинками допомагають пом'якшити покарання або звільнитися від нього. Формування мотиву дійового каяття можна розглядати, як процес протидії (контр-мотивування) мотиву злочинної дії, що виникає після вчинення правопорушення. Ці контр-мотиви замінюють злочинний мотив і його місце. Як правило, контр-мотивом є один із тих мотивів, коли суб'єкт їх сам відкидає.

Цікаве підтвердження полягає в тому, що мотиви дійового каяття відрізняються від мотивів добровільної відмови лише формою їх вирішення. За своїм змістом обидва типи мотивів збігаються і мають суспільно корисну спрямованість. Однак з цим можна не погодитися: у випадку дійового каяття суспільно корисною є сама дія, яка спрямована на запобігання негативним наслідкам або їх зменшення, тоді як мотиви позитивної поведінки після правопорушення можуть і не бути суспільно корисними (наприклад, відчуття помсти співучасникам або почуття солідарності з тими, хто діє в соціально корисному відношенні).

Отже, мотиви дійового каяття — це будь-які спонукання, які суб’єкт усвідомлює, які підштовхують особу діяти в соціально корисний спосіб: уникати шкідливих. наслідків вчиненого діяння, зменшує спричинену шкоду.

Виходячи з мотивів дійового каяття, можна змінити мету, яку переслідує винний. Якщо мотивом є каяття, що сприяє спочатку процесу виправлення і переорієнтації особистості, то її найближчою або навіть єдиною метою стає саме здійснення тих соціально корисних дій, які передбачені законом. У разі наявності інших мотивів особа може прагнути до пом'якшення можливої міри кримінальних відповідальності та покарання або ж звільнення від нього.

Також невід’ємною суб’єктивною ознакою дійового каяття є добровільність. Добровільність визначається наявністю у суб’єкта злочинної поведінки в конкретній ситуації свободи або варіанту вибору поведінки за умови наявності декількох альтернативних дій. Як вважають окремі науковці : «добровільними є не тільки дії, які випливають із власних висновків, але і викликаний різного роду впливом на її свідомість з боку близького оточення шляхом переконання. Не можуть вважатися добровільними дії особи, вчинені нею під впливом фізичного примусу, внаслідок обману чи використання інших протизаконних способів» .

Ще одним аспектом дійового каяття є його об'єкт. Об'єктом є наслідки, викликані злочинними діями, відхилення від закріплених норм, аномалії або зміни у складних суспільних відносинах, шкідливі та злочинні наслідки вчиненого. Наслідки правопорушення — це суспільно небезпечні зміни в об'єктах, щодо яких було здійснено злочинне посягання. Отже, суб'єкт дійового каяття докладає зусиль для відновлення порушеної злочином гармонії суспільних відносин.

Об’єктивна сторона дійового каяття складається із дій особи, їх наслідків, причинного зв’язку між діями і наслідками, а також таких ознак, таких як час і спосіб вчинення даних дій. На нашу думку, дійове каяття полягає в наступних діях: відвернення шкідливих наслідків злочинного діяння; відшкодування завданих збитків; усунення заподіяної шкоди; сприяння правоохоронним органам в розкритті правопорушення.

З цією характеристикою доречно поставити питання про відмежування дійового каяття, яке відбувається у відверненні шкідливих наслідків злочинного посягання, від добровільної відмови від вчинення правопорушення на стадії завершеного замаху. Якщо відвернення настало вже на стадії закінченого правопорушення, то маємо справу з дійовим каяттям. Якщо ж такі дії застосовуються на стадії незакінченого правопорушення, точніше на стадії завершеного замаху, то питання про їхню оцінку слід вирішувати залежно від причин припинення злочинної діяльності. При цьому, якщо злочин було припинено добровільно з волі винного і це призвело до відвернення шкідливих наслідків, тоді слід говорити про добровільну відмову. Якщо ж злочин було перервано з незалежних від винуватого причин, але він при цьому відвертає наслідки, то маємо справу з дійовим каяттям. Відвернення шкідливих наслідків вже після вчинення правопорушення, як форма дійового каяття можлива не у всіх випадках. Можливість застосування такої поведінки залежить у кожному конкретному випадку від законодавчої конструкції складу злочину в особливій частині кримінального кодексу України. Інша форма ефективного каяття полягає у відшкодуванні завданої шкоди. Мова йде про випадки, коли шкода має матеріальний характер, і вона може бути компенсована шляхом повернення відповідного майна, надання потерпілому матеріального еквівалента або грошовою компенсацією. Повернуті гроші чи майно можуть належати як винному, так і іншим особам, але важливо, щоб у разі передачі третім особам джерело їх отримання було законним і не порушувало прав інших. Часткове відшкодування завданих збитків також є дієвим актом каяття.

Близьким до цієї форми є дії, спрямовані на усунення наслідків злочину. Такі дії здійснюються після вчинення правопорушення і мають на меті ліквідацію або зменшення його негативних наслідків. Винний самостійно докладає зусиль для усунення шкоди, яка могла поширюватись як на матеріальні, так і на фізичні та моральні сфери. Активне сприяння розкриттю злочину – ще одна форма ефективного каяття, яка проявляється під час процесу розслідування. Це включає надання інформації про співучасників, допомогу у їх виявленні і затриманні при

потребі, чесне викладення обставин злочину, активну участь у слідчих діях, допомогу у зборі доказів, а також вказування місць приховування викраденого майна, каналів його придбання і реалізації.

Нечасто зустрічається в практиці боротьби із злочинністю така форма каяття, як явка з повинною. Такий факт підтверджує готовність особи передати себе в руки правосуддя і понести покарання адекватне вчиненому правопорушенню. Правова оцінка явки з повинною, є пом'якшуючою обставиною при призначенні покарання але залежить від того, які наслідки наступили.

Важливо враховувати, що об'єктивні ознаки дійового каяття залежать від часу і способу вчинення дій, які необхідні в таких випадках. Спосіб дій важливий, головним чином, в плані призначення індивідуальної відповідальності винної особи. З точки зору юридичного змісту, спосіб дій значення не має, проте існує вимога, якій повинна відповідати поведінка суб'єкта – це законність. Тому, яким би ефективним не був спосіб дії особи по відверненню наслідків правопорушення, його дії повинні бути законними та правомірними. Таким чином, дійове каяття – це активна, добровільна поведінка особи, після вчинення правопорушення, направлена на ліквідацію, відвернення чи зменшення фактичних шкідливих наслідків вчиненого злочинного посягання або надання допомоги правоохоронним органам у розкритті вчиненого злочину.

Дійове каяття має схожість із добровільною відмовою від вчинення правопорушення, про це ми вже зазначали раніше. Тож узагальнюючи можемо констатувати, що під час дійового каяття правопорушник, проявивши почуття жалості, співчуття до жертви і інші подібні мотиви бажає зменшити спричинену шкоду або не допустити її настання. Разом з тим між каяттям і добровільною відмовою є суттєва різниця. Основна відмінність між ними полягає в тому, що добровільна відмова може мати місце лише при не завершеному правопорушенні, тоді як дійове каяття має місце, як правило, після його закінчення. Разом з тим, дійове каяття може мати місце не лише після завершення злочинних дій, але і після закінченого замаху (в тих випадках, коли добровільна відмова не можлива). Отже,

межа між добровільною відмовою та дійовим каяттям проходить по факту настання шкідливих наслідків.

Термін «каяття» означає, що мотивом після злочинної поведінки є моральні спонукання, які проявляються у спробах зменшити чи усунути спричинену правопорушенням шкоду. Добровільна відмова, як ми вже говорили, та наголошують ряд науковців «може бути мотивована будь-якими спонуканнями, в тому числі і страхом перед покаранням, при цьому дійове каяття, на відміну від добровільної відмови, не виключає злочинності діяння» [2]. Винувата особа несе кримінальну відповідальність, а її каяття враховується судом при призначенні покарання в якості пом'якшуючої обставини (ст. 66 КК України) [1]. Як виняток, кримінальний законодавство допускає звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям на підставі ст. 45 КК України, а також у випадках конкретно передбачених особливою частиною окремих норм, а саме: ч. 2 ст. 111 «Державна зрада», ч. 2 ст. 114 «Шпигунство», ч. 4 ст. 212 «Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів», ч. 3 ст. 263 «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами». При цьому факт заяви при затриманні чи обшуку про бажання добровільно здати вогнепальну зброю, бойові припаси чи вибухову речовину не може визнаватись підставою для звільнення від відповідальності і повинен ретельно перевірятись і оцінюватися в сукупності з іншими доказами. Особа, яка добровільно здала вогнепальну зброю, бойові припаси або вибухові речовини, звільняється від кримінальної відповідальності не лише за їх здачу, а й за їх незаконне придбання, виготовлення та носіння. Добровільна відмова від доведення до кінця можливе лише по відношенню до правопорушень з прямим умислом, тоді як дійове каяття пом'якшує кримінальну відповідальність і за злочини вчинені з непрямим умислом або з необережності. Остання різниця полягає в тому, що каяття має бути дійовим, тобто проявляти активну поведінку особи. Водночас, добровільна відмова також може виражатися у пасивній поведінці, тобто бездіяльності.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає можливість сформулювати низку висновків і пропозицій, а саме дослідження підтвердило, що кримінально-правове поняття стадій злочинної діяльності відповідає реальному розвитку злочину та відображає його об’єктивний перебіг.

Стадії – це послідовні етапи, що мають самостійне юридичне значення: **готування**, **замах** і **закінчений злочин**.

Небезпеку для охоронюваних кримінальним законом відносин становлять не лише завершені злочини, а й умисні дії, спрямовані на їх підготовку чи вчинення, навіть якщо вони не були доведені до кінця з незалежних від винного причин.

Готування – свідоме створення умов для вчинення злочину (підшукування засобів, планування, змова тощо). Пропонується визнати караними й такі форми, як мотивація та вибір мети. Розрізняють завершене, незавершене та невдале готування. Малозначні підготовчі дії або підготовка злочинів невеликої тяжкості не повинні бути злочином. Покарання за готування має бути не більшим ніж половина максимуму, передбаченого за закінчений злочин.

Замах – безпосереднє посягання на об’єкт, що не призвело до завершення злочину з незалежних причин. Замах відрізняється від готування тим, що створює реальну загрозу настання шкідливих наслідків. Він може бути закінченим, незакінченим або спеціальним (наприклад, замах на непридатний об’єкт чи з непридатними засобами). Покарання за замах не повинно перевищувати трьох чвертей максимального строку, встановленого за закінчений злочин.

Закінчений злочин – повне виконання об’єктивних і суб’єктивних ознак складу злочину. Момент його завершення залежить від конструкції складу: матеріального (з моменту настання наслідків), формального (з моменту вчинення діяння), усіченого (з моменту готування чи замаху) або формально-матеріального (залежно від конкретних ознак).

Добровільна відмова – повне та безповоротне припинення злочинних дій при наявності можливості їх завершити. Можлива на стадії готування та незакінченого замаху. У такому випадку особа відповідає лише за інші вчинені

злочини. Добровільну відмову слід відрізняти від **дійового каяття**, яке є активною поведінкою після вчинення злочину, спрямованою на усунення наслідків чи допомогу слідству.

Пропонується закріпити на законодавчому рівні обмеження покарання за замах трьома чвертями від максимуму санкції закінченого злочину та чіткі критерії для розмежування стадій злочину з метою точної кваліфікації діянь.

REFERENCES

1. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст.131.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення 06.05.2025)

2. Кримінальне право України. Загальна та особлива частина : навч. посіб. / За заг. ред. В. М. Стратонова. Київ, Істина, 2007. 400 с.

3. Бурдін В. М. Стадії вчинення злочину (кримінально-правове дослідження). Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2013. 304 с.

4. Кримінальне право України. Частина загальна / За загальною редакцією М.Й. Коржанського. Київ, 1996. 592 с.

5. Кримінальне право України : посіб. для курсантів та студентів юридичних вузів / За ред. Н.В. Чернишова, М.В. Володько, М.А. Хазіна. Київ : Наукова думка. 1995. 454 с.

6. Дякур М. Д. Замах на злочин: проблеми кримінально-правової кваліфікації та відповідальності: автореферат дисертації, канд. юр. наук. К., 2009. с. 18.

7. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студентів юрид. вузів і фак. / За ред. П.С. Матишевського, С.С. Яценка, П.П. Андрушка. Київ : ЮРІНКОМ ІНТЕР, 1999. 896 с.

8. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України (1963–1995 рр.) у 2– х частинах. Київ : Українська Правнича Фундація : Видавництво Право. Ч.1 . 1995.

9. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; // За ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 480 с.

10. Jakobs, G. Kriminalisierung im Vorfeld Rechtsgutsverletzung. *Ztschr. fur die gesamte Strafrechtswiss.* Tubingen, 1985. Jg. 97, № 4. S. 769.

11. Шевчук А. Стадії вчинення злочину : автореф. кандидата юридичних наук. Київ, 2002. 20 с.

12. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 456 с.

13. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України (1963–1995) у двох частинах. Ч. 2. Київ, 1995. 262 с.

14. Практика застосування Верховним Судом України положень особливої частини Кримінального Кодексу України / за заг. ред. А. Музики. Національний ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ, 2017. 915 с.

15. Кримінальне право України. Загальна частина. / За ред. Матишевського П.С., Андрушка П.П., Шапченка С. Д. Київ: Юрінком Інтер, 1997. 512 с.

16. Уголовное право Украины: Общая часть: учеб. / М. И. Бажанов, Ю. В. Баулин, В. И. Борисов и др. / под ред. М.И. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тация. Киев : Юридком Интер, 2003. 512 с.

17. Хряпінський П.В. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2009. 687 с.

18. Кримінальна відповідальність за притягнення як обвинуваченого завідомо не винуватої особи : Монографія / В. В. Кузнецов , М. В. Сийплокі / За заг. ред. д.ю.н., проф. В. І. Шакуна ; Передмова Г. О. Усатого. – Ужгород : ЗакДУ, 2011. – 284 с.

19. Маслак Н. В. Кримінальна відповідальність за готування до злочину : монографія / Н. В. Маслак. Х. : Право, 2010. 232 с

20. Кримінальне право України. Загальна частина / За ред. М.І. Мельника, В. А. Клименка. 5 вид., перероб. та допов. Київ : Атіка, 2009. 408 с.

21. Віблий Є. В. Особливості кримінально-правової регламентації призначення покарання за незакінчений злочин за законодавством зарубіжних країн. Часопис Київського університету права 2019/2. С.181-185. URL: file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/33-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-63-1-10-20191121.pdf DOI: 10.36695/2219-5521.2.2019.32

22. Кошель В.В., Псьота О.В. Особливості добровільної відмови : відмінність від схожих діянь особи, що підлягають кримінальній відповідальності та кримінальний проступок як вид можливого покарання. Молодий вчений» № 5 (57), 2018. С.249-255. URL: file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D 0%B8%D0%BD/Downloads/4508-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1% 82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-4418-1-10-20220616.pdf

23. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. / Михайленко П.П., Кузнецов В.В., Михайленко В.П., Опалинський Ю.В.; [За ред. П. П. Михайленка]. Київ : СПД Карпук С.В. 2006. 440 с.

24. Кримінальне право України : Загальна частина : підруч. для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / За ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ-Харків : Юрінком Інтер-Право, 2001. 480 с.

25. Дмитрук М. Виокремлення "Закінченого злочину" як самостійної стадії суперечить правилам логіки та Кримінальному кодексу України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 3. С. 4. URL: http://apnl.dnu.in.ua/3_2019/29.pdf.

26. Верховний Суд. Огляд судової практики палат і об’єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. 2021. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_KKS_2021.pdf .

27. Постанова Пленум Верховного Суду України від 25 грудня 1992р. №12 «Про судову практику в справах про корисливі злочини проти приватної власності» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-92#Text (дата звернення 08.05.2025).

28. Постанова Пленуму ВС України від 26.03.1993. №2 “Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі” URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93#Text (дата звернення 08.08.2025).

29. Постанова Пленуму ВС України від 01.04.1994 “Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я людини” URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-94#Text (дата звернення 08.05.2025).

30. Постанова Пленуму ВС України від 29.06.1990 №5 “Про виконання судами України законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України з питань судового розгляду кримінальних справ і постановлення вироку” URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-90#Text (дата звернення 08.05.2025).

31. Горностай А.В. Стаття. Розвиток правового регулювання призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення за Кримінальним Кодексом України 2001 року. Київ, НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2022. с.4 URL: http://lsej.org.ua/12_2022/83.pdf (дата звернення 08.08.2025).

32. Визначення часу вчинення злочину за КК України. Studies. URL: https://studies.in.ua/krimnalne-pravo-zagalna-chastina/4569-viznachennya-chasu-vchinennya-zlochinu-za-kk-ukrayini.html (дата звернення 08.08.2025).

33. Стратонов В., Самойленко М. Окремі терміни та поняття в міжнародному та національному законодавстві: порівняльний аналіз. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Юридичні науки» Випуск 6. 2024. Гельветика, 2024. С.36-42.URL:https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/issue/view/21 (дата звернення 08.08.2025).

34. Стратонов В. Характеристика державної зради в системі національної безпеки України. Вісник Національної академії правових наук України Том 31,1, 2024. URL: https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/31(1)_2024-216-233.pdf (дата звернення 08.08.2025).